

III

КОЛИШНІЇ хорони
В Кремлі загомоніли,
Злотиста поволока
Карнизами біжить.

Сплелися візерунки,
Стиснули фарби руки
І до карнизів довгих
Ця поросль загула.

Од руху треміт пальми,
Що стала у куточку.
Од гомону розмови
Стоїть едwabний шум.

Єдwabний тон на кріслах
Під стінами поковзавсь,
І пальми зажурились
Од диму тютюну.

То не царі й бояри
Під пальмами розсілись,
Не завиті вельможі
В палацу гомонять.

Китайці тут лопочуть,
Та негр жестикулює
І в доказах повільних
Індус застиг.

Од хвиль теплавих Гангу
 Од польдерів туманних
 З підгір'я Кордельєрів
 Нам гості прибули.

І негрові примарилась
 Під пальмою родина
 Не в рабстві білих штатів,
 А вільна на полях.

Індусові привітно
 Ця пальма захитала:
 Тремтіли пальці листя,
 Як в джунглях на вітру.

Яким магнітом трини
 З заліза пролетарства
 Сюди стягнуло в північ
 Де голод, бій і тиф?

Огонь сердець гогоче,
 Озвалися прибиті
 І вислали гонців
 Поради пошукать.

В Інтернаціоналі
 Пригнобленим порада,
 Господар світу—праця
 Зійшлася для борні.

Тут Ленін штурманує
 На цілу земну кулю;
 Його півкулі мозку
 Планету обняли . .

Тут Троцький—меч і нерви—
Фаланги шумні кида
Хоч з голими руками
Та з вістрями сердець.

І вже зашилось панство
У скиглення з лахміття,
А друге утікає,
Як миші від огню.

Ось блиснуло в мадьярах,
Баварія—радянська,
А штаб дає накази,—
А Комінтерн гука,—

„В огонь всю земну кулю!
Робоча Україно—
Ти, житниці Європи,
До рад озвись!“

Заскавулів Петлюра.
І зникнув хам Денікин
Петелька затигнулась
В Царицині царькам.

Французькі-ж комуністи
Заплутались у фразах,
У парламентську сітку
Залізли ватажки.

І ось шукають нитки
Розплутати цей кокон.
Ошпарити гарячим
І в цівку намотать.

Тоді всукати в линку
Всього пролетарьяту,
Скрутить буржуазію
Під горло мотузком.

І крякне ув останнє
Вже влада плутократів,
І площі підмітати
Ще поведуть Крезю!

Шум перекидається із кутка в куток,
Суперечки зводяться й падають.
Ждуть
Вавилон говірок збоку.
Закінчив Фросар промову—
Витирає піт.
І ось—
Кроком
Напруженого тіла.
Гострая борідка,
Як клинок.
Вмить електризація
Залю охопила:
Ждуть розряду—
Троцький промовлять.
—Слава, слава,
ХАЙ ЖИВЕ ТРОЦЬКИЙ,
Вождь Червоної Армії!
Vive! Ура!
І—
Широка поза
За широким жестом
Зупинила крики:
Ток готов в розряд!

Але так переторопилась міміка
На демонічному обличчі—
І в добрую усмішку
Звертає лице.
Уста чуть-чуть у правий бік,
Аж ямочка вирком
Заграла на щоді.
Якую доброту
Ця ямочка нотує!
І оплески не стримались,
Зірвалися мов стадо голубів.
Спочатку лопотом,
А потім зливним шумом.
Тоді ще в яскравих модуляціях
Його лице перемінилось:
Якийсь і біль і запал
З очей креснув.
Великий агітатор
Вступив на трибуну.
Його напружившись родила пів-Європа,
Велика революція йому вдихнула
В легені патос боротьби,
І з масами заговорив його словами
Ввесь сконцентрований пролетарьят.
Так ні-то ціла земна куля,
Напружившись в людській породі,
Оратора громохкого родила,
Щоб говорив вулкан.
Ось другий геній Комінтерну.
У всіх проявленнях життя
Мистець з організатором
І металеве слово
Залізним тембром
Злиті на удар.

Він любить гарний жест,
Бо він живий художник.
Він творить для історії
І знає це.
Він хоче гарну спадщину
Лишить пролетаряту,—
Трагічне й драматичне
Визвольної борні,
Підкресленим поставити
В яскравості піднесень,—
Бо він новий естет,
Що проріка вікам.
Не раз зривається у нього фраза,
„О, ми переживаємо сьогодні
Яскравий історичний мент!„
І щоб вогнився факел
У шерег-біг століттів,
Він кине на підпал
Своє життя і смерть.
Цей гострий кремень волі
Не здасть для фальші кроку,
Не знизить переконання
Пружинястим стерном.
На боротьбу повстане
Один проти признання,
Бо він не зна угоди,
Цей прямовісний рух.
Сам на сам стати
Напроти з цілим світом
І, навіть, проти масової думки
Своїх товаришів,
Він твердо-камінно,
Коли не згоден, впреться:

Краще звікує сам
 Під остракізмом вік!
 У прямовісності гарячих переконань
 Він як і Ленін не боїться
 Іти, мов лезо до кінця.
 У цьому велетенська схожість
 Отих двох бігунів крицевих.
 Та Ленін не дивився
 В свічадо історичне:
 Він весь поринув в масову борню,
 Себе не відчуває зовсім.
 І тут він Троцькому
 Магнітна протилежність.
 Троцький в ортодоксальності гостріший.—
 Він кременем струмкого чину.
 Тоді як Ленін в тактиці гнучкая криця
 Вогонь обидва
 В сутичці висікають.
 Ось зараз на трибуні
 Той Лев пролетарьяту—
 Рика очима блиски
 З-під блискавки пенсне.
 Уже почав.
 І фраза
 Жива, яскрава тоном
 Загуркала в металі,
 Немов крицевий лист
 В заводі на прокатці.
 Добірна мова стелеться у килими,
 Де виточена форма
 Узори заплітає.
 Французька зараз мова,
 В акорди перебралась
 І вже дзвенить в серцях

Сьогодні він француз,
 Він там десь у Парижі, на Монмартрі,—
 Забувся, що в Кремлі,
 Що френч на грудях ще куріє
 У поросі гарматно-фронтовому,
 (На запорізьким полі сів),
 Що дим з аероплану запахтів
 Йому в Уралі чорною чуприну.
 Як чародійника перекидають без устанку—
 Його—ричаг піднесення військових мас—
 По обшару на шосту частину світу
 Експреси, коні, крейсера і крила.
 Так переносить воля більшовицька.
 А борода - клинок разить
 Уже поперед слова,
 Тільки чека,—ударити чи ні?
 Діапазон—іронія, гнів і патос,
 Де треба—демагог,
 Де—лірик тонких струн.
 Тепер звучить у Комінтерні голос,
 І мислі його, в радіо вселившись,
 Летять по світу клаптями вогню.
 Високий лоб так гордо й круто станув,
 Крутий, немов саме його воління.
 Грусте волосся вросло кремезним руном
 У владний той характер голови.
 А очі—стежити за краєм світу,
 І щелепи, мов стиснуті даючи наказ;
 „Не відступать, напружити всю міць!“
 Беззаперечна влада на губах застигла,
 Трошки поширених на пристрасть.
 Часами у котлі запеклого кипіння,
 Де ненависть здимає дикий галас
 На мітингу ворожому більшовикам,

А чи в передпарламенті керенським
Стоїть ізваяна із міді
Міць—Мefистофелева постать.
Тоді з призи́рством на губах
Нотує цей безмозкий гамуз.
А тут зате усі товариші,
Що збилися в гамулу снігу,
Який вже котиться
І в лавину задихану
Ось—ось на цілий світ
Ввантажить міць свою.
Сьогодні Троцький лікар,
Який вислухує і ставить діагнози
Своїм товаришам
З Французької компартії.
А он де хто? Цей лисий?
Схилилась башта мавританська
Голого черепа з пристройкою із-заду.
Пригнувся, скулився на східцях
Коло трибуни з боку
І щось пише,
(Щоб не займають уваги слухачам);
Підперла голову важку одна рука—
Видко спішить цікавість і нагальність:
Тому й приткнувся як небудь,
Немов на мітингу, на випадковім з'їзді.
Подумає, то розважає,
Та все нотує в шелест папірця.
Лиш хитро іноді позиркує у бік,
Чи хто очима не розкинув стежі.
То вставиться в повітря нерухомо—
Значить міркує:
„Скажімо краще так“ . . .
А олівець чекає

З повітря гостротою
Влетіти в папірці.
Проте з куточка негрові француз
Показує на того, що на східцях:
„Он бачиш, як ЛЕНІН ПРАЦЮЄ“?
Невже це він, обранець диктатури?
Невже це той кремезний пень,
Який корінням у двох стихіях:
Селянства й робітництва соки сполучає?
Це той єдиний, якого протиставить можна
Самому Левові грімкому.
Вони удвох доповнюють себе,
Вливаючись у найгарячіші жили
Великої республіки робочих рад.
І ось вони.
Один тугий, а другий ярий,
Яскравий, як огонь доменної печи.
Один в одному міць підперли в бою,
Злили свої потоки в одну верниводу
Жовтневих плинів сплаву маси.
В боях ідей затятих, невгамовних
Стикалися раніше, як сектанти.
Та терпкий і гарячий жовтень,
Загострившись в удар,
На двох ввалився силою напружень—
І ці титани підняли
Всю партію удвох на плечі,
Стрибком рішучим революцій
Із косности й непевности зіпхнули враз
І потягнули масу в гору.
То м'яккістю, то патосом гнівливим
Влили всім віру
В праве діло.
Гей, ради вже замацювали пальці

В міщанське струпішле серце,
 А зверху гримав Раднарком
 В них градом осяйних декретів.
 Хто завагався в боротьбі,
 З дороги геть!
 А далі влада вихорцями
 З туманностей неясно-соціальних
 Гамулилась у всіх кінцях.
 Червона гвардія шукала розпорядку—
 Лев Троцький надихнув
 Пляновістю цей рух
 В інстинктові незміннім перемождця.
 Там кида в телефони наказ,
 Там загальмує наступ політичний.
 Весь світ, всі закутки
 Розбилися в дві мислі:
 Треміт перемогти—
 І шкрегет стерти жовтень.
 А в цих стихійних заколотах маси
 Два фокуси стягали й підганяли.
 Проразливеє сяйво
 З безсонням в даль сягало,
 Щоб маяками підпирати
 Хисткую певність сіроми.
ДВА ФОКУСИ ЦЕЙ ЕЛІПС ОГРІВАЛИ
 Під гомоном імен:
ЛЕВ ТРОЦЬКИЙ—ЛЕНІН.

IV

СЬОГОДНЯ з піднесенням Троцький
промовля.

Якою пристрастю його слова зогріті!
На репліку—відповідь вльот.

А зала насторожена, як пальма,

Іх щупальцями слуху ловить.

Зінов'єв головує тактовний і холодний.

Здається меч трима, що розсіче живе.

І тільки голова у кучерях артиста

Десь там тамує небуденну пристрасць.

Це він глашатай Комінтерну

Живий звязок його на цілий світ,

Камінна скеля в Ленінських доктринах.

В президії Фросар і Мануїльський

І ще, і ще...

Внизу в паперах шарудять

Стенографи нервовим бігом пальців,

А Троцький як метал:

„Товариші!

Після мистецької будовою промови

Товариша Фросара,

(А він відомий цим мистецтвом),

Після пом'якшуючих слів

Промови друга Суварина

Мені зтяжко починати твердження,

Що наша компартія французька

Переживає зараз кризу.

Французька делегація злагоджує різке

рипіння

У відчитих на Комінтерні;

Але ось факти:

1) Обов'язкові постанови,

Які приймає Комінтерн

Укупі з делегатами французів,

На місці занехаяні,

Не тільки без виконань,

Але й не визнаються.

2) Преса комуністична

Не відбиває глибинних настроїв Комінтерну.

Товариші молодші більше того,

(Як ось Оклер),

Одкрито галасують,

Що постанови Комінтерну базуються на

пльотках,—

І я дивуюся терпінню робітництва,

Що не грозить ще досі в бік Москви,

Не присилає громових резолюцій нам,

Після таких безглузких інформацій,

Що їх прийма про Комінтерн.

Чи можна дихати тепер

В такий прогірклій атмосфері?

Ні, неможливо.

В одній статті Рену говорить так:

„Полеміка роз'ятрилася про єдиний фронт.

Але ми не жалкуємось на це.

Нарив повинен лопнути—

Питання тра зліквідувати“.

Ось мова дійсних революцій.

Цю мову я вітаю

Усім палахкотінням захвату свого,

Бо це є мова комуністів.

Ніколи нам подібного питання
Округлим бігом фрази не рішить“.—
(І жест неясний вбік Фросара:
Напружився під спокієм француз).

„І так нам кажуть,
Що все-ж налив існує.
Ми згодні всім своїм волінням,
Що цей налив повинен лопнуть
І як найшвидче й неодмінно.
Тому то й Комінтерн почав
З наливів ще не дуже завеликих.
Але й не так малих у всякім разі,
Як це здається Рапортові
В „Журналь дю Тейль“.
(Широка—з місця—борода
Задиркувато фиркнула назустріч,
А жваві очі
Гачками засмикали промовця,
Куди-б йому встромити репліку свою).
А Троцький далі...
„І ми настоюємо твердо,
Що у компартії не місце
Таким пройдисвітам, як Фабр
З його газеткою масною.
Нам всі гуртом відповідають:
„Звичайно, о, звичайно...“
Це на словах,
А справа й далі
Не врегулювано гние у калі
Усяких парламентських блазнів.

В своїй статті,
Що зацвіла сьогодні в нашій пресі
Присутній Рапорт так пише:—(вирізка)

„Ми, звичайно, згодні виключити Фабра, але товариші стріляють по мусі і смерть цієї опортуністичної мухи послужить зручній диверсії на користь деяким слонам опортунізму.

І так, ми, бідні члени Виконкому,
Стріляємо по мусі,
Тоді як є слони
Нагального опортунізму,
Яких роздушить Рапопорт...
(Напружені струни залі обірвались,
Сполохано руками замахали пальми
І бризнув сміх солоною водою
У вічі рижій бороді).
„Дорогий нам товаришу Рапопорте,
Назвіть їх нам,
Назвіть!
Хто ці слони опортунізму?
Назвіть їх нам!!
І вже стоїть залізний Мефістофель,
Зміїться посмішка у складках коло уст.
Незміряною перевагою з яхидством
Клинок (це борода) підвівсь:
Ударити, чи ні?
Раковський докір захитав
Крізь гумореску вбік французів...
От-от вразить удар.
Тоді ще з патосом
В президію звернувся Троцький:
„Дайте йому ще дві хвилини,
Нехай подумає“.
(Ще дужчий регот
Задибився під стелю.
Стільці зарухались в чеканні.

Троцький здається з крилами стоїть.
Настала тиша).

ЗІНОВ'ІВ: Мы чекаем...

(Раз, два, три—тиша).

ТРОЦЬКИЙ: Прошу товаришів

стенографістів

Відмити цю павзу,

Тому що ми ждемо,

Не мухи, а слона“.

(Підвищується металевий голос).

А РАПОПОРТ: Я записався,

Я візьму слово.

Я дам характеристики течій,

Які в компартії існують...

(Навіть оддишка з раптовости наскоку):

Кажучі про слонів,

Я мав на увазі де-які з цих течій...

Це в інтересах наших дебатів...“

ТРОЦЬКИЙ: „Прекрасно“.

(Затримав ще удар.

А Рапопорт наново спохватився,

Бо збив під корень спантелику глум...

Немов би хто його питає далі):

„Я записався, я відповім...“

Ніяк не вгомониться.

Поклін од Троцького,

Блиснувши по пенсне,

Порівся в бік делегата.

„Для мене досить,

Але сказати повинен,

Що політичний досвід мій,

Не тільки мій, а й інших учить,

Що нам незміряно трудніш

Атакувать конкретну муху,
Ніж тих слонів, яких не називають.
(Ще вибух сміху).

В різних питаннях
Сенська комуністична федерація
Немов тижнева каша
Прокисло розсипається на всі боки:
Сьогодні тридцять голосів в один бік,
А взавтра двадцять у другий.
Парламент, а не залізная когорта.
Але, диви, Париж склепався в блок,
Не проти буржуазії, о ні,
А проти Комінтерну—
І недорікувата ця організація
Стає святим святих.
Рену, Віктор Мерік і Гейне кажуть:
„Ця натхненна радянською ідеєю будова
Являється законною цілком
У партії, яка живиться кровю
Од серця російської революції.“
Мовляв: „адже ваше республіка
Також федеративна“.
(Вперед ступив з зупинкою три кроки)
Так, республіка федеративна,
Але не партія, о ні.
Ось Україна незалежна,
Он Грузія, Айзербейджан також,
Але невже ви думаєте,
Що комуністи цих країн
Так само незалежні?
Чи ви гадаєте, що ми могли-б створити
опір
Без цього централізму?

Зануримось тепер у течії,
 Якими розтікається наш комунізм по Сені.
 Та вінігретом пріє у ЦК.
 Ось праві-реформісти, пацифісти, центристи
 Ось ліві, від яких
 Нам Суварин сьогодні промовляв.
 Є й центр. І мене дивує,
 Що Рапопорт в статті сьогодні каже:

„Троцький весь день настоює на
 союзіві лівого крила з центром, але
 з центристами у нас не може бути
 нічого спільного. З ними необхідно бо-
 ротись, а не складати угоди“.

Товариш Рапопорт
 Шука постійно центру коло себе.
 (Заля в сміх)
 Рапопорт мов бик розлючений червоним
 кармазином
 Уже білками вертить у орбітах,
 Не помічаючи, що там готує супротивник:
 Просто летить на матадора.
 „Я шукаю центру,
 Щоб роздавить його...“
 — Так, так, звичайно,
 Спішить на допомогу Троцький,
 Щоб роздавить його.
 (Ще більший регіт)
 Щоб розчавить його.
 (Ще не розуміє...)
 Але ви ніколи його не знайдете,
 Як і ваших слонів опортунізму.
 (Тоді сочинилася весела буря,
 Як Рапопорт останнім зрозумів,
 Що то його всі бачать в центрі).

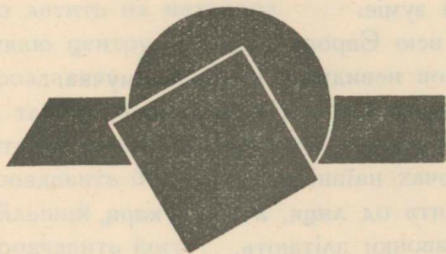

Текла промова з бульками сарказмів.
Зривалися ще з місця Фросар і Рапопорт.
Останій закид одлетів, як мячик,
Що Комінтерн не може сам
Всотатися на місці в їхнє діло.
Троцький запитує
—„А ваші делегації у нас?
А наші емісари:
Бордіґа, Ембер-Дроза, Валецький,
Що серед вас жили?
Подайте факти.“
Нарешті в піднесених акордах
Завмерла заля,
Щоб оплески кінець засипали мов грузом
Та Комінтерн занотував,
Що треба кращого із Виконкому надіслати,
Щоб там на місці перевів борню,
У масу робітничу упірнувши.
І до Парижу висланий на з'їзд
Товариш Мануїльський.
О, цей зуміє.
Через всю Європу
Пройшов невидимо, немов гремучка,
Ідка сумісь Європи й України.
Хитрий глибоким розумом,
А на очах наївність.
Підходить од лиця, а б'є у карк,
Аж позвонки злітають.
Біди не залякається, в пригоді не спіткнеться.
Переступив можливі межі авантюри
І вже крокує там,
Де героїзм безумством зветься.
Міністр великої країни
І конспіратор-динамітчик.

НАДЗВИЧАЙНА

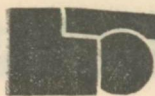
В ворожий табір вибух занесе
Підпалить і тікає влучно.
Увага стережеться в один бік,
А погляди оточення фіксує в другий,
Бо він отрута в жилах капіталу.
Чорненський той жучок,
Якого не затисне жменя:
Він виковзне (словами й ділом).
Сміється, анекдоти креше,
А легенів лишилася вже половина.

По Харкову біжить авто
(В вибоях хевкає цей делікатний транспорт)
Шофер із-заду пихкає цигарку,
А Мануїльський на кермі:
Він учиться—ще може пригодиться.

V

Сидить пан.
 Вакзал
 На грониці.
 — Ваш пас?—
 Пита поліція.
 Пан спить,
 Сопе,
 Мурчить.
 — Пардон, месье,
 Але ваш паспорт?
 Ви на кордоні Франції.
 — Що?
 Піднімає заспане;
 Не стямиться.
 Догадався,
 Та й у ніс:
 — Умгу.
 Поліз напомацки.
 Раз-по-за пальто,
 У друге тоді
 Так байдуже, неохайно.
 Чемна поліція жде.
 Публіка торопиться,
 А йому все одно.
 Повітря на платформі
 Турчить машинами.

Зал чекає нервово.
Стікають секунди в години,
А пан крізь дрімоту:
—Нате ось.
А незадоволений дуже.
„Видко важлива особа:
Золотий брелок
І до влади байдужий,
Не тре лоба,
Як онде хтось.
Мабудь у нього
Віза—не те...“
Надії настирливо,
Як рій ос.
Поліцейського думка
За нюхом мете.
Де дримає брелок,
Не зрівняв і обличчя.
До другого-б швидче.
Подержав мить
І паспорт назад
До рук:
„Прошу“.
Чемний поклін—
І к тому стремить.
Пан знову задрімав.
В носі похрапує свист.
Тихо—
Принишк.
А чогось у щілку ока
Так хитро-загострено-зирк.
Подумав (сховав у кишеню):
„Минулося лихо“.
А того другого

Кудись повели
Чемно й суворо.
Упіратись зайво.
В поліс-бюро
Коло вокзалу.
—Пробачте панове,
Але я...—і до кишені рух.
Міцно його
Схопили за руки.
А старший звелів
Зробити трус.
— Я французький агент—
Соромливо відкрився.
Маю завдання
Стежити за комуністами,
Що крізь ваш пункт
Проїдуть на з'їзд до Парижу.
Другий, що читав
Його документ
Потвердив усім:
„Щира правда.
Пардон, колего Зоба.
У вас чудова мімікрія.
З кожним політичним
Вам легко зійтись:
Вигляд у вас—
Цілком комуніста.
Наш спільний інтерес
Цю погань підрубать
Спалить і пустити
Потім з вітром.
На шклянку кави...
— „Але мій потяг“...
— Ну, прощайте.

Стиснули руки
Й у високій кімнаті
Регот повис,
Що французький агент
Пройшов, як комуніст.

Летить авто
Шуршанням шин.
Мигають вулиці,
Зоба спішить.

Будинки падають
На зустріч в галоп.
Шофер за скло
Принизив лоб.

Он площа Бастілії
Розкинулась обшаром—
Люди по ній
Шумованням шарим.

До краю прибоєм
Дома й етажі—
Площа їх не знає
В гонові кружінь.

Густою масою
Людських істот
Вулиці вливають
Кожна свій потток.

На площі не довго
Помітний той рух—
Так стрижень ріки
В морі тухне.

Все сплітається
В плинний шум,
Хвиля гойдається
В обмеженні тумб.

В гущі авто
Вже немов нема—
Тільки рожків
Глуха метушня.

Стій. Префектура.
Туди на доклад:
Фах агентурний
Має свій лад.

А друге авто
Спішить на Монматр,
Неначе тіка
Од вокзальних примар.

У ньому той пан.
Шарудить брелок.
Фальшивий паспорт
Зашився в куток
Його зустріли—
Машину геть.
На руки схопили
Валісу й плед.

Щире вітання
В рухах, в очах:
Він прибув
З Москви Ілліча.

Агент Зоба
Докладає начальству,
Що в його ділянці
Нічого не сталось.
Свою пригоду
Хотів затаїть,
Але щоб прихильність
Дужчу придбати,
Відкрився старшому,
Як рідному брату.
Тоді той по щирості:

„Знайте, що з Москви їде хтось зробити розкол у Французькій компартії. Ми його повинні спіймати. Ми не можемо допустити, щоб ліва частина стала монолітом у своїх виступах ПРОТИ УРЯДУ. Хай ліві, центр і праві ще дужче гризуться між собою, ослаблюючи свої сили; так їх краще використовувати.

Хай Фросар роздирається за едвість кволого організму, нам їхні НЕ СТРАШНІ УДАРИ“.

Вечір з матовим лицем
Пильно дививсь лихтарями,
На протилежній стіні
Чітко накреслилась рама.
Зазеленів абажур.
Там детективна розмова.
Тіні меткі у кутку
Під шамотіння нервово.
Бо префектура це штаб
Щоденної люті Парижу.
Тут поліцейська рука
Жертву назначує свіжу.

VI

ЩЕ з'їздові рости і купчитись п'ять день,
 Ще гомонять по секціях і гарячать промови,
 А вже ЦК компартії прийма гостей
 Та провінціальних депутатів.

У закутку глухого тупику,
 В „Мезон дю пепль“—
 Будинок у мішкові:
 Тупік камінними стінами обступив,
 Одне лишень ввійстя.
 А вже нюшить усюди
 Поліцейська злоба.
 Вже провокація завзято поклада
 І гроші і кметянку,
 Ночей не досипа
 Лягава стежа
 У всіх кутках
 Гомінкого Парижу.
 В народнім домі—
 В камінним тупіку
 Коморка сторожа
 Привітна, як шкалюбка.
 Ніхто туди шляху
 Сторонній не віткне.
 Упертий бородач—
 Бургундська кров шумлива—
 Ключами клуб в німоту кида на ніч.
 Ждуть Комінтернового гостя.
 Хоча п'ять день, але пора чекать.

І ось під ранок стук умовний і знайомий:

Свої.

Заклацав неохоче ключ.

Але спереду—що?—низенький пан.

—Стій, ти куди?

(Поліція, мигнуло)

Хто ти?...

Але вже з-заду Кутюр'є

Додав придушено й лагідно:

—Мовчи. Впускай!

Це наші: Москва.

І двері рипнули поспішно.

Пашека темна коридору

Так задоволено захевкала,

Як засопіли двері

І ключ підтвердивши заклацав зубом.

Гість Комінтерну може певним бути.

В коморці сторожа

Ніхто не зна про нього.

Обклався книгами, газетами,—сидить,

Та дні рахує, що проходять

У шерханні масовому хвилини,

Начинених секундами й чеканням.

Спішить насипати

Незначну п'ятиденну купку,

Мигає той потік,

Як літери газет,

А десь поліція шурує по кордонах,

Винюхує, як той Зоба,

Де слід запальщика—

Зі сходу—комуніста—

Прозначиться невидимою ниткою вогню

В республіку забрезклого рантьє.

А Комінтерн—акумулятор,
Що соціальною енергією зарядився
Розкидує і токи і вогні
По цілому обшарові земному,
Бо він господар цього дому.
Гуде антенами до серця робітництва,
Несе захоплення в стражданні і борні
За житла у майбутнім сяйві,
В Америку по трюмах,
У паках, в такелажі
Несе визвольну вість
Секретний робітник.
В Японію інструкція
Вже у пальто зашита
Поїхала на схід
В Великий океан.

А тут в Парижі,
У міністерських кабінетах
Вистругується Рурові ярмо.
Пуанкаре облісілий у справах адвокатських
Полізе чоботом війни
На горло шахтаря.
Розплоджує колонії бактерій,
Щоб протиставити їх робітничим ранам.
Жах смородливих газів
Вже роз'їда дихання тих рабів,
Що за сантім під примусом військового набору
Готують смерть
Таким як і вони рабам.

А гість зі сходу
Жвавий і веселий
Син України Мануїльський

Розповіда в той час в комірчині таємній
Росмерові і Суварину під анекдотний жанр
Свої пригоди, маскування й щастя,
Як на кордоні Франції недавно
Він вередливим паном був.

Набита заля, як мішок горохом.
На фракціях і люті й наче рідні,
Бо всім один лиш ворог—капітал.
Але ще центр вагається,
Щоб виключити блазня Фабра,
Який клоакою на Комінтерн
Пузириться та злобою булькоче
У пресі розбещеній Парижу.
Ще центр з Фросаром в чолі
Боїться заліза дисципліни,
Якою російський пролетарьят
Мов тараном урізався
Крізь угодовську плісіню.
У мури одсирілі капіталізму світа.
Фросар не може підкоритись,
Щоб десь якась опіка ще тяглась
Над достославним пролетарством.
Опіка дикої Москви,
Яка на Комінтерн наклала владну руку.
В країні де панує кнут.

Там ще можливо, але тут...
—Брехня!—це заля зліва розкотилась.
Так, так, товариші,
Де в психології і крові „кнют“
—Геть провокатора!—це молодь Сени.
Фросар напроти...
Тоді йому:—„Свиня, кошон!“

Проте Фросарів голос дали,
 Рот розтягає, (вже не чути звуку)
 З довгастого, широкого обличчя
 Цієї політичної лисиці.
 — „Ні, вільне товариство!
 Ми поведем вас у всесвітній бій,
 Ми комуністи Франції старої,
 Що ще живе завітами Жореса
 У секціях зафедерованих братерством!“
 Він поучав рукою, як учитель
 В провінції Бельфор,
 Аж тіпалось пенсне під лисим лобом.
 — „Ми поведем, а не Москва.
 Що ми не можемо захрясти в синдикатах,
 Зате ми адвокати робітництва!“ ...
 — Ні, ми є справжнє робітництво!...
 Компартія це дійсний авангард,
 А не якась адвокатура!...
 І буря збилася коло трибуни.
 Дзвінок ярчав і змовк,
 Десь підкрадається яхидно.
 А гомони по залі
 Тлум весь кида,
 І десь розтросується на гальорці сила
 Об черепа одсталих реформістів.
 Фросар упав між двох огнів.
 Він досі жонглював
 На гострині сталюного тросу
 Між комінтерном і міщанством,
 Що засмоктало партію борні.
 Але тепер, мов бравнінг
 „Ти з ким?“ —
 Заглянуло у вічі.
 І ось росте розкол.

А Мануїльський пише Суварину
В президію:
„Тепер я бачу, що компартія французів
Живе і вже гремить,
Коли француз „каналію“ в промові кинув,
Коли товариша противника його думок
Свинею обліпив—
Це темперамент партії нової!
Нехай живе в Парижі комунізм!“
Один оратор спірався на Жореса
У гострому питанні синдикатів,
Тоді од лівої:
„Це-ж реформіст, противник Геда“.
„Опортуніст!“—поправив хтось.
І зал завмер.
Вже посягнули й на Жореса:
Святого вже нема.
Кашен тоді:
„Товариші, хто на трибуна кинув?“
І далі й далі захищав традиції яскраві.
Тоді підбіг Фросар.
Дорвався до трибуни.
Замовкло все.
—„О, час! о, хвиле!“.
Схаменіться!
Святе ім'я Жореса впало,
Пробите блазневим образливим прокльоном!
Як? і блискучу білу тогу
Болотом обліпило з нашої руки?
Куди йдемо?
Де сльози, що затеплять
Отих злочинців правди?
І по старечих щоках
Полялися жалі в дрібненьких струменях

Ще... ще хотів би мовити,
 Та голос надривався
 І раптом покотом обмерлий впав
 Фросар з трибуни.
 У залі звукова смерть,
 Як обморок промовця.
 Заціпла маса розірвалась:
 Счинився галас.
 Фросара піднімають.
 Прокльони на лівцю
 Посипались загуслим ревом—
 Зо всіх кутків.
 А Мануїльський в президію писав
 Вальяну Кутурье:
 „Москва сльозам не вірить,
 Навіть Фросаровим“.
 Шпики уже раділи.
 Кожен готовив фразу,
 Якою він начальству сам змалює
 Цей голосний випадок.
 Три дні бурлила заля,
 Роздирана на дві частини,
 Бо сили велетенськи
 За Францію зійшлись.
 За волю робітництва
 Тут клалися прокльони.
 А Мануїльський збоку
 Тим боем керував.
 Між делегатами в рядах
 Чорнявий чоловічок.
 Записує, примружить око.
 От—от би кинувся аж на трибуну,
 Та... знов записує.

Круг нього шепчуться чогось-то делегати;
Так недовіжливо позиркують на його бік.
А потім взяв один нагнувся—запитав.

—„Ти звідки, друже?“

(Мабуть шпик...)

—Я сам з Альзасу.

(Щоб не продав акцент).

—„Пробач, я знаю всіх альзасців,

Але тебе щось не пригадую, не помічав“.

Тоді вмшався другий збоку,

Шепнув щось тому,

Той другому, десятому—

І всі кругом чужинцю закивали,

Заусміхалися привітно:

—„З Москви“—серед них пошепки пішло,

І мов би чемний круг зробився.

Вже пристрасті розкинули руде волосся,

Мов промінь ув очах мигтіли,

Та ось з трибуни голос:

„Товариші, поліція арештувала

Представників од італійської компартії“.

І заля збилася в одно.

Один ще більший ворог

Устав перед свідомість,

Ненависть до якого

Зібрала їх сюди.

А за хвилину другий:

„Товариші, поліція забрала

Представника англійської компартії Томбеля,

А італійців вигнано за межі,

Країни, що обезкровлена війною

Дає себе висмоктувать Пуанкаре і Крезю“.

Як ток убивчий проспівав по нервах,

Заюшились серця солоних мас,
І піт на скроні й чола впав.
Запахи видихів запалено двигтіли,
Тіла напружились мечами
В один безмовний крик.
Тут словом Рапопорт вступає,
Щоб залю зарядить
В одну борню за гніт,
Щоб скинути із мозку камінь
Злосливих нарікань на Комінтерн,
Яку ведуть усякі Фабри.
„Не внутрішньою лайкою
Нам щелепи трощить
Своїм об'єднаним гурткам,
Не суд чинити правого над лівим,
Бо ліві Революції вже захватом живуть.
Увагу всю на центрі керування,
А не робити знов
Помийницю, чи Тур!
О, Комінтерн не хоче нам розколу,
Але про чистоту він дбає у борні,
Щоб не прилашувались черви,
Щоб праця положилась твердо
На комунізм—її усе життя,
Її провідника і меч огневий.
Тут в центрі дикої
Й м'якої зверху хутром
Контр-революції усіх земель
Ми не повинні поїдати себе з хвоста,
Як той байкарський змій,
Бо нас і так вже добре поїдає
Той, що ось вимів італійців,
Хто наших сотні в тюрми ув'язав.
Товариші, ми тут до Комінтерну

Не вшутку приєднались,
 Щоб користь витягати
 З його кісток—ідей.
 Ні, хай же обростуть ці кости м'ясом
 Наших жадань борні й реальних діл.
 Хто підозріння кида Комінтерну,
 Той ворог справи:
 Не з нами—проти нас.
 Я бачу перед собою
 Диктаторів в кубельцях,
 Що їх для себе кожен звив
 В гуртках закручених робочих
 Облізлю повстиною інтриг.
 Та диктатури пролетарства
 Вони бояться, як вовки вогню.
 У єдності на схід рівнятись!
 Не фракція Фросара
 Всю партію посуне,
 А мозок цілого міцного авангарду—
 Ось вимага чого Москва,
 Ось прагнення усього Комінтерну“.
 Промова вже в піску кінцевому плескалась,
 Як Кутюр'є додав:
 „Нам Комінтерн дозволив
 Окремі групіровки.
 Баласту досить нам!“
 Шум затріщав од рухів маси,
 Аж шпик Зоба здрігнувся тілом,
 Включивши злобу в ток.
 Він злий і радий разом.
 Поруч його іще колега—шпик.
 У карточці секретній
 За номером імення Жамб.
 Обидва нервами торкаються собою,

Обидва затискають кулаки
Щоб стрітися ногами.
Підскакують, щоб іноді, немов захоплені, поглянуть,
Хто ще потрібен їм,
Кого іще на голку зору наштрикнути.
Рейвах затихнув.
Запекла боротьба сторін
У пропозиціях посподила, як зілля.
Іще горчична ніч
Двома годинами хвалилась,
Як вийшов хтось.
Прорізвав каламуть:
„Товариші, іще мерзота поліційна
Схопила нашого близького гостя:
Заарештовано і вислано за межі Франції
Представника німецьких комуністів,
Члена ландтагу Пруссії,
Товариша Далема!“
Шпик мов піднесений на крилах
У захватній утомі
Крісло обліг,
А вже зади гукали:
„Гей, а поліс!“
І серед бурі гніву
Дзвінок задеренчав:
„Слово тов. Вальяну Кутюр'є.“
Крок швидкий.
В залі до одказу струни:
Чи грай високими тонами,
Чи рви.
„Товариші! В той час,
Коли поліція заткнула гостям рота,
Як солідарности привіт
Назад поїхав через тюрми за кордони,

Коли останнього забрали вже Далема,
 Тут, серед нас четвертий день
 Сидить представник Виконкому Комінтерну,
 У праці з'їзду участь сам бере.
 За цілий шерег літ,
 Коли війна запалювала очі,
 Коли одірвані гранатами на фронті руки
 Вже не могли підвестися—стиснути
 Братерську чужоземну зустріч,
 Щоб висловити радість
 Єдності шляху.
 Сім літ кругом обтяти революціонери
 З далекої Росії
 У перший раз тепер
 Прислали нам горяче привітання.
 Член Виконкому Комінтерну,
 Член Цєка РКП,
 Народній Комісар земель на Україні—
 Товариш Мануїльський—
 Осьде, серед, нас!..
 Як грім упав.
 Як крила замахали
 Неісчислимих юрб сердець.
 (Приморськи птиці).
 Зірвались у шумі понад хвильми,—
 А сльози радости,
 Як брильянтовий бризк.
 „Він серед нас.
 Вів Комінтерн!
 Нехай живе всесвітня революція!
 Немов не бачились.
 Товариші у залі обнімались,
 Наче колишні християни
 При світлі темних катакомб.

І поцілунками мінялися з привітом.
Вся зала підвелась на ноги.
А той чорненький чоловічок,
Що все записував,
Здавалось, ще не знав,
Чи він це, чи не він.
Але його уже вітали,
Вже захватом піднятий гурт
З живим вогневим диханням
Зробився коридором,
І Мануїльський серед оплесків і сліз
Пішов піднесений аж на трибуну.
Тоді з надвору двері затріщали.
—„І ми... хочемо! У нас білети!“
З надвору двері виломать хотіли.
З президії наказ:
„Товариші, держіте двері міцно,“
„Бо це поліція.“
І скупчилися десятки пролетарських плечів,
Підперли двері,
Засови смоцювали.
Зате агенти
Підстрибували в залі, мов на крильцях
З гніздочок горобинята підлітають.
Побачити того, що з підземелля вирнув.
Зоба знесилено кріз мло сказав:
—„Це він, той пан... Я його бачив...“
—Де?—запитав шпик Жамб.
—„Я їхав з ним у потязі
„Аж з самої гряниці...“
А потім спохватився,
Що він такий шлапак,
Що видав сам себе, але запізно.
Його колега хитро намотав

Знаття про хибу першого на пам'ять,
Щоб там по службі
Ножку підковзнуть.
А Мануїльський вже гремів
Прибоєм океану,
Де злялися стремління гірких мас.
„Капіталістів міць вже роз'їда маразм...“
І далі й далі,—про внутрішнє й зовнішнє
Останнім вигуком оратор закінчив.
„Всесвітня революція“—мов келихом хитало.
Ще в оплесках і кличах
Бурлів піднятий зал,
Ще голоса відбитками зі стелі падали
На голови гарячі,
Як Мануїльський став,
Чекаючи чогось....
—Куди іти?
І раптом темінь
Порвала жили електричні,
Зіпнули лихтарі—
Зал ахнув—
Змовкли на нівець.
Немов гранатові кінець
Обвалом рушився
На кучу комашинню.
Безумна стала тьма.
Напружилися черви до останку:
Що це таке?
Хто? Хто зробив?...
Тоді повільний і розмірний голос
З президії
Спокоєм сили й свідомости дихнув
У вуха настрожені ляком:
„Товариші! Тримайте спокій!“

Це все продумане й потрібне...“
—Ах!—радісно іще раз
І легко так озвалась заля.
З боку президії незначний шум
Зарухався кудись у бік...
Секунда, дві, десяток
Стікає мов зі стелі каплі.
Хтось черкати почав
Нахабно сірниками.
Тоді іще наказ:
—Ні блиску, ні вогню!
Самі засвіtimo,
Як прийде час.
Хтось черкати почав,
Щоб подивиться.
„Бий його в морду—
„Це шпик!“
Розлігся ляпас
І сірники шаваргнули до долу.
Секунди капають...
Та ось блиск вдарив очі,
Вразив зіньки
Розширенії тьмою,
І заля інстинктивно
Схопилася за лоба,
І вже тоді аж очі застрибали.
Убік поміж людьми,
Шукаючи де дівся Мануїльський.
А він посерд залі
Серед гуртка людей;
В якийсь чужий пінжак
Не попадає рукою,
А другою до підборіддя

Не влиплу бороду—
 З опалу притиска.
 Не вспів.
 Зал ахнув в трете.
 А тут якийсь старий
 Провінційальний мер із делегатів
 Зарепетав:
 „Ганьба!
 Ховаються немов апаші.
 Хіба це боротьба?
 Міністр, як...“
 Але хтось стусаном його на доказ:
 —„Дурень старий.
 Не час маніжитись...“
 В той мент
 Двохдюжиновий гурт
 Що кинувся, захлеснув Мануїльського
 Швиденько оточивши,
 І разом рушили вони усі до виходу.
 Вже двері зашипіли...
 Раз, два—ступають
 Кроки каламутні...
 Проход у бік, мов коридорчик.
 Його широкий дядя заслонив,
 Немов мад'ярський анархіст:
 Синяво-чорна борода
 І біле повне тіло.
 Раптом з гурта, як порівнялись,
 Хтось Мануїльського
 Як двине вбік
 На того дядю—
 Той вдарився,
 А постать одхилилась
 І Мануїльський вилетів з гурту

В той прохід,
Що й бородатий заступив.
Гурт швидко посувався до виходу,
Мов не помітив нічого.
Там збились...
В мішку домів
У тупіку
Поліція вже арештовувала швидко.
А там у коридорчину
Відкрились другі двері
І Мануїльського за фалди
Хтось потягнув.
—Мовчи, це я,—
Озвався сторож.
—Йди.—Упхнув кудись,
—Не одзивайсь нікому.—
Махнули двері
Цокнуло ключем.
А делегат відважний Комінтерну
Кудись посунувся униз
Серед машин у глейку фарбу,
Де сирістю підвал
Його схопив і скрив.
Тоді обмацався,
Дістав ще й люлечку пенькову
Взяв прикурив і мовив;
„Ну, Дмитре, діло твоє дрянь.“
А там ревіли юрби;
Поліція свистіла і сюрчала,
Та шарила в кутках
Очима шпикова.
Зоба (як рушив гурт)
Зірвався з місця
Мов пружинивий,

Через стільці
Успотикач, ламаючи себе
До виходу рванувся.
Якийсь подібний чоловік
(Мигнуло—Мануїльський)
З п'ятьма товаришами
Поліз в авто.
Ті, що лишилися—кланялись:
„Щасливо, прощайте.“
Зоба швиденько: номер.
Його хтось перекинув.
Він вискочив, одбіг і засвистів.
Словами перекинувся до полісменів—
В якесь авто—
(Аж кидало, так швидко)
Бюро. До телефону.
Заголосив півбожевільно
(Пошана, нагорода)
—„В автові № . . . “
І вже за тим авто
Гонилось два інших чорних.
А номер все снував
Заплутував сліди.
Нарешті зіпсувався,
—Стий і не з місця.
Документи, обличчя:
Його нема.
(І очі викотились з лоба)
Його немає . . .
Зслиз . . .
Ще повторив собі
І став мов непритомний.
Нащо-ж він фотографії в кишені
Немов любовник носить?—

Щоб навіть рухи Мануїльського завчити ...
— „Калоша, блазень!“
Зобу лайливий голос розбудив:
„Промазав, сліпа тютя“...
А ті товариші з автомобіля
Од сміху рвали боки.
— „Ви арештовані!“
Хоч злість зігнать на них—
Та регіт їм озвася.

Ранок.
Сіро.
Шум стихомирився.
Люльочка попахує—

Мислі зливою.
Чує стук:
Ключ заgrimав.
Сторож спереду

І хтось з Сувариним.
— „Ну, як тут—добре?“
А у нас потіха.
Що там чинилось,
Як авто під'їхав . . .

Галас, свисти . . .
— „Ну, я це слухав
Тут і глухому
Одкоркувало-б уха.“

Третій п'яний,
Морда мов клоччя,
Очі соловії
До людей сокочуть.

Але повага
 До самого себе
 Преться вгору
 З духом абсенту

Патли мов стріха,
 Вигляд мочала—
 Хоч-би ще пелька
 Іком не кавчала ...

Пляшка з кишени,
 Головка зелена.
 Суварин знайомить;
 „Представник богеми“.

Панібрат одразу—
 Привітався з гуком,
 Щиро так тисне
 Мануїльському руку.

„Я заgrimірую ...
 Як вийдеш на залю—
 Слово чести—
 Й мама не пізнає.

Я тобі таку бороду зроблю,
 Що ти сам себе, голубе, не пізнаєш,
 Бо я артист.
 — Я також добрий артист,—
 Моргнув Мануїльський
 — „Ну коли так—вип'ємо колегю:

В праці це омаста.“
 Сіли, попили.
 „Ти мені подобавсь,
 Вип'єм ще і баста.“

А за годину
Вийшли двоє
П'яний художник
З паризьким ковбом.

Перший стильово
Про гонорею правив.
Невинна розмова—
Шпикам не цікава.

Послухали на мить:
Ім загально—людськеє,
Тут не може бути
Шпикам революції.

